

може представљати и својеврсни увид у процес књижевног стварања, покушај писца да одагна идеолошко-политички фон приче и да је прикаже у пуноћи њене (не)људскости. Било како било, сигурно је да поставља важно питање: како смо од људи постали људоджери?

Драѓана БОШКОВИЋ

ПРИЧЕ ИЗ (ИСКРИВЉЕНОГ) ОГЛЕДАЛА

Вуле Журић, *Тајна црвеног замка*, „Лагуна”, Београд 2015

*Сећање је, ѿмишља, само леја лаж да нисмо заборавили.
А писање јуриш на ровове усјомена.*

Вуле Журић

Правећи разлику између историјског романа, како га је видео Ђерђ Лукач, и историографске метафикције, Линда Хачион у својој књизи *Поеишка ѿсѿмодернизма* примећује, између осталог, да је једна од карактеристика историјског романа „стављање историјских личности у споредне улоге”. „У многим историјским романима”, каже она, „стварне фигуре прошлости се развијају да би својим присуством потврдиле аутентичност фикционалног света, како би формалним и онтолошким опсенама прикриле спој фикције и историје.” Насупрот томе, постмодерна фикција и, унутар ње, историографска метафикција врло често за своје протагонисте узимају управо личности од великог историјског значаја. Интересујући се за детаљ и преиспитујући (званичне) историјске чињенице, оваква врста литературе не пати и не лamentsира над прошлим догађајима, желећи да оживи и реинкарнира време у којем су се одиграли, већ тежи да реинтерпретира и изнова/искоса сагледа личности и догађаје који су минули. Иако није роман већ збирка прича, нова књига Вулета Журића баштини неке од елемената историографске метафикције, од којих предњачи избор главних јунака – значајне фигуре српске и, шире, југословенске прошлости XX века – интересовање за историјске фрагменте и пародијски однос према њима.

Књигу *Тајна црвеног замка* чини, симболично, петнаест прича, од којих су неке већ од раније познате читалачкој јавности. Наиме, четири приче су биле објављене у тематским збиркама групе аутора – „Младић на Тасосу” у књизи *Овако је ѿчело* (о Грчкој), „Аграмерски домино” у збирци *Земаљски другови* (о Иви Андрићу), „Одлазак у Киленц” у књизи *Пућник са далеког неба* (о Милошу Црњанском) и „Гаврилов принцип” у истоименој збирци (о Сарајевском агентату) – а поједине у домаћим књижевним часописима – „Ђиласов број” у *Лейѿојису Мајѿице српске*

и „Ћенгина смрт” у *Пољима*. Као писац који се и у ранијим делима, што романескним, што приповедачким, што драмским, бавио исечцима из биографија познатих српских/југословенских писаца и државника, Журић се извештио у причању прича са мање или недовољно познатим детаљима из живота знаменитих личности. Како писању овакве литературе претходе предан истраживачки рад и бујна имагинација, постаје јасно одакле овај аутор црпи инспирацију (ако та реч још увек има неко значење) за своје приповедачке текстове.

На трагу своје претходне збирке прича *Катеначо*, Вуле Журић бива окупиран трима темама – Народноослободилачком борбом, животима писаца и фудбалом, али им прикључује и теме из скорије прошлости, као на пример хапшење Радована Карацића у причи „Младић на Тасосу”. Оно што Журићеву прозу разликује од пуког биографизма и препричавања историјских догађаја јесте једна фина доза хумора, праћеног иронијом и пародијом, који надомешћује пукотине у историјским познаницама. Приметна је ауторова тежња да своје ликове демистификује и демитологизује како би их очовечио и приближио „обичном” човеку. Неке од јунака срећемо у потпуно људским ситуацијама, попут Владимира Назора којег у насловној причи мучи дијареја, због чега ореол недодирљивости и неустрашивости на моменте постаје упитан. Наравно, треба нагласити и то да Журићу није стало до ревизионизма нити прекрајања историјских чињеница нити до исмевања људи који су оставили неизбрисив траг у колективној прошлости, него до оног најбољег што књижевност може да понуди – да домисли, доцрта и фикцијом отргне од заборавља људе и догађаје који полако прелазе на супротну страну од сећања. Отуда као мото овог текста мисао коју приповедач приче „Одлазак у Киленц” додељује Милошу Црњанском.

Тајну црвеног замка, као мото, отварају речи Бертолта Брехта „Ти продајеш реченице”, које се могу тумачити као самоиронија и саморефлексија једног стваралачки освешћеног аутора, који на овај начин извргује руглу покушај различитих структура моћи да уметност сведу на трговинску размену. Самим избором непопуларних тема и једне данас не толико популарне књижевне форме – кратке приче – аутор показује да му није толико стало до високих места на бестселер листама колико до неке врсте континуитета у сопственом стваралаштву.

Као посебан квалитет и особеност Журићевих прича треба издвојити дијалог, односно начин на који је он конципиран, као и константно изневеравање читалачког хоризонта очекивања. Неке од прича, попут „Ћенгине смрти”, готово су целе саткане од дијалога. Да бисмо разумели и до краја испратили ко се коме обраћа и ко коме реплицира, морамо пажљиво уронити у садржај, што је несумњиво мали поетички трик самог аутора како би натерао читаоце да се донекле помуче у савладавању текста. Упркос овој малој „отежавајућој” околности, приче су веома проходне

и читљиве, што такође може ићи у прилог пищевој умешности. Што се пак тиче нарушавања хоризонта очекивања, Вуле Журић не престаје да изненађује, почевши од самих наслова прича, па све до последњих реченица. Када бисте, рецимо, прочитали наслов „Гаврилов принцип”, вероватно никада не бисте помислили да ће се у тој прози као главни јунаци појавити Бора Станковић, Милан Огризовић и Петар Кочић. Тематизујући Огризовићево наговарање творца *Кошћане* и *Нечистје крви* да почне да пише за окупацијски лист *Београдске новине*, али и последње дане душевно оболелог Кочића, Журић се готово узгред дотиче Сарајевског атентата и симболичког одјека који је он морао имати међу тадашњом интелектуалном елитом. Аутор тиме повећава читалачку напетост и онемогућава читаоцу да предвиди у ком правцу би радња могла да заврши.

Један од доминантнијих мотива у причама из ове збирке јесте мотив огледала, односно мотив подвојености. Већ на самом почетку друге приче – „Пелно ме сам” – Шабан Бајрамовић, загледи у море, док га превозе на Голи оток, помишља како је оно „огледало за небо” (стр. 23). Иво Андрић, у причи „Аграмерски домино”, готово све време посматра себе у огледалу и пред сам крај ове приче, а пред почетак писања властите приче „Пут Алије Ђерзелеза”, чини му се да хоће „да загрли самога себе” (81). Вељко Петровић и Милош Црњански се у причи „Одлазак у Киленц” смеју себи „и себи у огледалу” (123). У причи „Сретна нова ’41!”, у кући у којој се окупљају млади завереници, како би испратили стару а дочекали нову годину, јунакиња Инес „стаде пред велико зрцало, које је ходник чинило још пространијим” (191). У већ поменутој причи „Гаврилов принцип”, Петар Кочић се поистовећује са најпознатијим припадником Младе Босне и казује Бори Станковићу: „Тог дана био сам и овде и тамо, у некаквом дуплом сну, из ког сам се пробудио, али није се пробудио свијет” (179). Овај мотив донекле упућује на литерарне реплике познатих личности, али и на чињеницу да огледало не даје увек јасан одраз онога који се огледа, већ да увек помало искривљује и заводи.

Оно што негде повезује све ове приче, а што је поменуо и сам Вуле Журић у неким интервјуима, јесте Југославија, како на симболичком, тако и на дословном плану. Тито, Владимир Назор, Родољуб Чолаковић, Иво Андрић, Мирослав Крлежа, Иво Војновић, Милош Црњански, Петар Кочић, Бора Станковић, Вељко Петровић, Шабан Бајрамовић, Миодраг Белодедић – само су неки од ликова који на страницама Журићеве прозе деле исти духовни и животни простор. Иако нису све истог квалитета и потенцијала, приче из збирке *Тајна црвеног замка* се надовезују на претходни опус овог писца и одлично се уклапају у њега. Остаје само тајна који ће то ликови и догађаји населити странице неке будуће Журићеве књиге.

Срђан ВИДРИЋ